

Rotterdam: kleurrijk knooppunt met wereldpotentie. 6 februari 2005

Adri Duivesteijn bespreekt 'Rotterdam, het vijftiengste jaarboek voor het democratisch socialisme', WBS / Mets en Schilt, 2005. Verschenen in: Socialisme & Democratie, 4, 2005.

Rotterdam is voor mij de stad die nauw verbonden is met mijn eigen politieke vorming. Vanaf 1968 trok ik ten strijde tegen de erbarmelijke woon- en leeftoestanden in de Haagse oude wijken. Het is nu bijna niet meer voorstelbaar, maar ik woonde toen nog midden tussen de krotten en sloppen. Er was sprake van een schrikbarende woningnood en het perspectief op betaalbare huisvesting was volstrekt afwezig. Bewoners (natuurlijk de lagere inkomens) gingen in die tijd nog voor de bezem van de sanering uit. Bouwen voor de buurt was nog slechts een eis die bevochten moest worden. Hoe dat te veranderen? Een daadkrachtig stadsbestuur in Rotterdam gaf het antwoord. Onder de bezielende leiding van wethouder Jan van der Ploeg (aan wie helaas, op wat terzijdes van Joost Schrijnen en Henk van der Pols na, in dit jaarboek geen aandacht wordt besteed.) werd de strijd ingezet tegen speculanten (Fennis) en smeedde hij coalities met de bewoners van de oude wijken. Het Bouwen voor de Buurt kreeg hier zijn betekenis. Met en naast elkaar werd een gemeenschappelijke strijd voor leefbare wijken uitgevochten. In Rotterdam, daar gebeurde het. Het beleid inspireerde destijds een hele generatie volkshuisvesters. Ik ben er nog trots op. Nu, in 2005, wordt in een interview in het jaarboek de oorzaak van de 'hoge concentratie van kansarmoede' door Arie van der Zwan nader verklaard: 'Daar hebben de Rotterdamse woningvoorraad, het volkshuisvestingsbeleid en het grote stedenbeleid een belangrijke rol in gespeeld'. Dominique Schrijer 'vult aan: 'het dogma van de vrije vestiging' (...) 'met als gevolg een grote concentratie van kansarmoede in bepaalde wijken'. 'Dat het PvdA-bestuur de problemen in de stad niet tijdig onderkende had te maken met 'de enorme weerzin tegen stigmatisering en discriminatie van buitenlanders' (...) en 'de onaantastbare status in grootstedelijke PvdA-kringen van het idee van sociale woningbouw, van betaalbare huisvesting voor Jan met de pet. Dat als gevolg van dit beleid een concentratie van kansarmoede ontstond in sommige buurten in de grote steden, hoorde men liever niet of werd over het hoofd gezien'. Is het echt zo dat de crisis van Rotterdam (in andere Nederlandse steden manifesteert dit zich niet in deze heftige vorm) zijn primaire oorzaak vindt in een combinatie van het starre idealisme van de Rotterdamse PvdA en het door haar gevoerde volkshuisvestingsbeleid? Dat moet toch fundamenteeler liggen? Het vijftiengste jaarboek voor het democratisch socialisme, dat geheel gewijd is aan Rotterdam, laat een kaleidoscopisch beeld zien van mogelijke oorzaken waarom uitgerekend in dit 'Rode Bolwerk' de PvdA op 6 mei 2002 de wacht werd aangezegd door de kiezer.

Ik kan niet ontkennen dat ik een zucht van verlichting slaakte toen ik het openingsartikel, een essay van Saskia Sassen las. Sassen is een socioloog van Nederlands afkomst die tot de belangrijkste theoretici van de stad in de mondiale economie gerekend wordt. Zij levert misschien wel de belangrijkste bijdrage aan het streven naar een nieuw fundament voor het sociaal democratisch denken over de stad, waar Rotterdam zijn voordeel mee kan doen. Sassen beschrijft nuchter en onthullend het mondiale krachtenveld waarin de steden, dus ook Rotterdam, verzeild zijn geraakt. 'Vooral in de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw is er sprake van een dramatische verandering als gevolg van privatisering, deregulering, nieuwe informatietechnologie, de openstelling van buitenlandse bedrijven en de uitbreiding van het wereldhandelssysteem'. De toekomst van de stad wordt allang niet meer nationaal, zelfs niet interstatelijk gemaakt. De hedendaagse stad kan dan ook niet langer beoordeeld worden als een op zich zelf staande eenheid, maar als een knooppunt van (mondiale) stromen. Het succes van een stad is afhankelijk van de wijze waarop ze zich tot een knooppunt van deze stromen kan ontwikkelen. Maar zelfs als zij daarin succesvol zijn moeten wij er, volgens Sassen, vanuit gaan dat 'in de mondiale steden niet alleen toonaangevende sectoren van het mondiale kapitaal zijn geconcentreerd, maar ook steeds grotere delen van de kansarme bevolking. Steden zijn een strategische arena geworden voor een hele reeks conflicten en contradicties'.

Sassens verhaal lijkt wat abstract, maar vanuit de door haar gebruikte invalshoek krijgen alle artikelen in het jaarboek een betekenisvolle dimensie. Robert Kloosterman en Jan Jacob Trip vullen haar naadloos aan met hun analyse over de Rotterdamse economie: 'Rotterdam heeft moeite met de nieuwe tijd. De stads van het optimistische modernisme, van de wederopbouw, van de blik op verre horizons, van 'geen woorden maar daden' presteert al jaren onder de maat in sociaal economisch opzicht. (...) Na de gouden jaren, 1953 - 1973, waarin de stad en haar haven een belangrijke rol speelden in de algemene nationale economische voorspoed, is het eigenlijk niet echt meer goed gekomen'. Het oude Rotterdam is een 'typische industriële monocultuur' en deze vormen overal in de wereld een aanmerkelijk minder vruchtbare bodem voor nieuwe economische activiteiten. Anders gezegd: Rotterdam is er (nog) niet in geslaagd onderdeel te zijn van het nieuwe netwerk van mondiale steden. En daarmee is zij er niet in geslaagd haar inwoners perspectieven te bieden.

Op een opzienbarende wijze is Leefbaar Rotterdam erin geslaagd de problemen van Rotterdam te verenigen tot een probleem dat veroorzaakt zou worden door een deel van de Rotterdamse bevolking zelf, namelijk: 'allochtonen'. Het past de PvdA niet mensen te zien als een deel van de probleem, maar juist als een deel van de oplossing. Zonder de problemen die samenhangen met migratie te willen bagatelliseren, - ik ken het verschijnsel van de cumulatie van problemen -

laat het jaarboek zien dat dit een te magere analyse is. Zo relativeert Carlo van Praag met nuchtere feiten het vraagstuk van de migranten. Rotterdam is, vergeleken met de andere grote steden, helemaal niet zo uitzonderlijk waar het het percentage allochtonen betreft. Van de allochtonen woont 39% in de vier grootste steden. In Amsterdam (33,5), Rotterdam (33,9%) en Den Haag (30,4%) is grofweg een derde van de bevolking allochtoon. Van de jongeren in die grootste steden is ruim de helft allochtoon. Ook zonder witte vlucht zouden 'zwarte' scholen hier een normaal verschijnsel zijn'. Of zoals Saskia Sassen stelt: 'Grote steden zijn strategische plaatsen geworden, niet alleen voor mondiaal kapitaal maar ook van translokale gemeenschappen en identiteiten'. Het is een realiteit die in Rotterdam nog onvoldoende is doorgedrongen.

Het gaat dan ook niet aan dat het stadsbestuur vooral de bevolkingssamenstelling als de oorzaak van een voor hen onbeheersbaar probleem ziet: de migranten die van Rotterdam het 'afvalputje' gemaakt hebben, waardoor de problemen 'over de schoenen klotsen'. Achter al deze generalisaties treffen we mensen aan die proberen iets van hun leven te maken, maar die het – ook door het bestuur van de stad - niet al te gemakkelijk gemaakt wordt. Joke van der Zwaard en Arnold Reijndorp bepleiten juist geen 'slot op de deur', maar maatregelen om de weg naar de trap omhoog te helpen vinden, maatregelen om de stad als 'emancipatiemachine' te herstellen. Zij zien hoe een nieuwe middenklasse zich tegen alle verdrukking in ontwikkelt en roepen de gemeentebestuurders op om die ontwikkeling te stimuleren. Dat is geen oproep voor knuffelbeleid, maar staat rechtstreeks ten dienste van de zo gewenste economische revitalisering. Het Rotterdamse bestuur ziet die ontwikkeling van een nieuwe middenstand, die zich onder haar ogen afspeelt, echter niet eens. Nonchalant omspringen met menselijk kapitaal noemen Reijndorp en Van der Zwaard dat! Wat mij in hun artikel daarnaast buitengewoon trof, zijn de voorbeelden die ze geven van integratie door het mét de 'allochtonen' over juist hele andere onderwerpen te hebben: architectuur bijvoorbeeld.

Het jaarboek maakt duidelijk dat het college met Leefbaar Rotterdam geen antwoorden heeft op de werkelijke crisis van Rotterdam. Het is te eenvoudig om het oude volkshuisvestingbeleid en de huidige bevolkingssamenstelling als de hoofdoorzaken te zien van de onvrede in de stad Rotterdam.

Zowel Sassen, Kloosterman, Trip, van der Zwaard en Reijndorp en Metin Çelik, zelf een exponent van die 'nieuwe middenklasse' die gelukkig de weg naar onze partij begint te vinden, bieden met hun analyses inzicht in de diepere oorzaken van de Rotterdamse onvrede. Die oorzaken overstijgen verre de de huidige bevolkingssamenstelling, de dominante aanwezigheid van allochtonen, en de al dan niet vermeende fouten van (PvdA) stadsbestuurders als Van der Ploeg. Niemand kon op dat moment deze transformatie voorzien. Belangrijker is de vraag waarom steden als Amsterdam, München, Milaan en Londen wel vooruitgang boekten als de

interessante centra van een hele reeks nieuwe economische activiteiten en Rotterdam niet, of tenminste niet voldoende.

Terecht stelt Arie van der Zwan dat arbeid hét instrument is waarmee je mensen laat integreren. Werk, werk en nog eens werk zou hier een schoner adagium zijn dan alle onzinnige spreidingsgedachten. Uiteindelijk gaat het om de vraag of de stad en haar economie ook een lange termijn perspectief te bieden heeft. Dat komt er volgens mij alleen als het stadsbestuur van Rotterdam er in slaagt de kracht van haar eigen bevolking te verbinden aan een nieuw macro-economisch perspectief. 'It's the economy, stupid' geldt ook voor Rotterdam. De richting die geschetst wordt door Kloosterman en Trip, naar een 'creatieve economie', is misschien wat modieus, maar ze schetsen een overtuigend beeld van de kansen die Rotterdam heeft om als mondiale stad haar lokale kwaliteiten te versterken.

Is de Rotterdamse PvdA weer in staat om dat politiek leiderschap te bieden? Arie van der Zwan beantwoordt die vraag in het afsluitende interview met 'nee'. Als ik naar de toekomstperspectieven kijk die hij schetst bekruipt mij ook het gevoel dat de juiste route voor een oplossing er nog niet is. Voor een visie op de toekomst van de stad is een politiek leiderschap nodig dat de ergernissen van de dag overstijgt. Dat de toekomst van de stad 'jong, kleurrijk en dynamisch' moet worden kan nauwelijks als een program worden aangemerkt. Schrijver heeft wel gelijk wanneer hij op zoek gaat naar 'vitale coalities', bondgenootschappen tussen gemeentebestuurders, ambtenaren, bewoners, corporaties en instellingen, maar zulke coalities krijgen pas betekenis wanneer zij gekoppeld zijn aan een politieke agenda voor sociale en economische structuurversterking waar iedere Rotterdammer deel van kan uitmaken. Zoniet, dan verliest de Rotterdamse sociaal democratie haar bestaansrecht.

Rotterdam kan daarin nog veel leren van de manier waarop wethouder Van der Ploeg het bondgenootschap aanging met alle Rotterdammers. Dus kom op Rotterdam, aanpakken! Je kunt het! Ik wil weer trots kunnen zijn op Rotterdam en haar stadsbestuur.